

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

126:4. 2006

”De mest trätogirige”?

En fallstudie om politiskt aktiva bönder i 1700-talets svenska lokalsamhälle

Av Peter Lindström

Att bönder sysslade med politik på landsbygden i Sverige under 1700-talet är ingen nyhet.¹ Men vilka var egentligen dessa politiker på gräsrotsnivå? I den här artikeln kommer en politisk händelse i 1700-talets Hälsingland att analyseras med tyngdpunkt på de bönder som var inblandade. Syftet är att försöka blottlägga eventuella mönster. Var det till exempel så att det bara var bönder ur det övre sociala skiktet – de så kallade storbönderna – som höjde rösten när frågor av dignitet skulle avgöras i socknen? Den fallstudie som här presenteras kommer knappast att erbjuda några entydiga, allmängiltiga svar, utan skall ses som en pilotstudie till kommande undersökningar kring detta ämne.²

Källmaterialet sätter tydliga gränser för hur långt det är möjligt att studera de bönder som var inblandade i politiska händelser som den vilken det här är frågan om. Det är till exempel långt ifrån säkert att alla bönder som var aktivt delaktiga i händelseförloppet nämns i källorna. Jag har av naturliga skäl tvingats koncentrera mig på de bönder som faktiskt namnges. De övriga källkritiska och metodiska problem jag stött på kommer att diskuteras löpande i artikeln.

1. Se bl a Peter Aronsson, *Bönder gör politik. Det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar, 1680–1800*, Lund 1992; Karin Sennefelt, *Den politiska sjukan. Dalaupproret 1743 och frihetstida politisk kultur*, Uppsala 2001; Martin Linde, *Statsmakt och bondemotstånd. Allmoget och överheten under stora nordiska kriget*, Uppsala 2000 och Peter Lindström, *Prästval och politisk kultur 1650–1800*, Umeå 2003.

2. Studien ingår som en del i det av Vetenskapsrådet finansierade projektet *Vägar till makt – en studie av informella strukturer i Sverige 1632–1772*, som leds av docent Svante Norrhem.

Fil dr Peter Lindström, f 1970, disputerade 2003 på avhandlingen *Prästval och politisk kultur 1650–1800*. Han deltar för närvarande i det av Vetenskapsrådet finansierade projektet ”Vägar till makt – en studie av informella strukturer i Sverige 1632–1772”, som leds av docent Svante Norrhem. Efter avhandlingen har han tillsammans med Åsa Karlsson Sjögren bland annat publicerat ”Widows, ownership and political culture: Sweden 1650–1800”, *Scandinavian journal of history*.

Adress: Institutionen för historiska studier, Umeå universitet, 901 87 Umeå

E-post: peter.lindstrom@histstud.umu.se

Innan analysen inleds bör något sägas om det exempel som här valts ut för fallstudien, nämligen den konflikt som uppstod i samband med en kyrkoherdetillsättning i Hälsingtuna i nordöstra Hälsingland under 1730-talet. Att Hälsingland och en konflikt kring en prästtillsättning valts ut förklaras helt enkelt av att jag därigenom kunnat nyttja delar av det material jag samlade in när jag skrev min avhandling, som behandlar just prästval i Hälsingland under 1600- och 1700-talen. Både konflikten och undersökningsområdet var därigenom kända redan på förhand av mig.

Anledningen till att just denna konflikt valts bland många liknande konflikter i området var att det i detta fall fanns en intressant brevväxling mellan bönder bevarad och att de inblandade bönderna tydligt namngavs. I och med att konflikten inträffade under 1700-talet är också kyrkböckerna relativt väl bevarade, vilket i sin tur underlättat djupare studier av inblandade parter. Med detta klargjort kan vi gå direkt på den politiska händelsen.

Ett konfliktfyllt prästval i Hälsingtuna 1733

När kyrkoherden i Hälsingtuna dog 1732 tändes gnistan till en långvarig konflikt i bygden – en konflikt som skulle lösas först när ny kyrkoherde installerats på posten två år senare.³ Att tillsättningar av lokala präster kunde skapa konflikter såväl mellan överhet och undersåtar som inom lokalsamhället, har kunnat konstateras tidigare.⁴ I just det här fallet var församlingen inte nöjd med de präster som domkapitlet i Uppsala föreslog som efterträdare till den avlidne kyrkoherden. Församlingen ville att den lokale adjunkten skulle hamna på valbar plats, men domkapitlet gav kalla handen till denna begäran och genomförde – trots livliga protester från församlingen – ett prästval med tre andra kandidater i april 1733.⁵

Av valprotokollet framkom sedan att 47 hemmansägare röstat på kaplanen Enander från Uppsala, fyra hade röstat på kaplanen Backmark från Järvsö, medan så många som 52 hemmansägare hade – många som en protesthandling mot att de inte fick rösta på den lokale adjunkten – lämnat sina röster till domkapitlet att fritt få disponera över. Domkapitlet ansåg att Backmark var den mest meriterade kandidaten i startfältet och lade följaktligen sina 52 röster på honom – Backmark fick totalt 55 röster och därmed majoriteten.

3. Detta tillsättningsärendet refereras utförligt med ytterligare källhänvisningar i Lindström 2003, s 169–175. Här hänvisas bara till de källor som är intressanta för den här undersökningen.

4. Lindström 2003, passim.

5. Lindström 2003, s 169f.

Domkapitlet beslöt därför i juni 1733 att ge honom fullmakt på kyrkoherdetjänsten i Hälsingtuna.⁶

Församlingen, eller delar av församlingen, reagerade häftigt på domkapitlets beslut och skickade i juli samma år två bönder med fullmakt till Stockholm att föra församlingens talan inför Kungl Maj:t. Dessa två bönder var Carl Bryngelsson från Fiskeby och Olof Andersson från Fläsbro. Uppdraget var att verka för att kaplanen Enander från Uppsala, som fått församlingsbornas flesta röster, skulle bli ny kyrkoherde.⁷

Den som förrättat prästvalet i april 1733 var kontraktsprosten Olof Broman från Hudiksvall, grannförsamling till Hälsingtuna. I den besvärsskrift som bönderna överlämnade till höga överheten i Stockholm påstods bland annat att Broman inte genomfört valet enligt regelverket. Bland annat skall valet ha förrättats utan tillbörliga vittnen i sakristian, bönder skall ha tubbats att lämna sina röster till domkapitlets avgörande, vallängden uppgavs ha varit felaktig med mera. Kungl Maj:t reagerade i juli 1733 med att begära in en förklaring från biskopen och domkapitlet i Uppsala.⁸

I augusti samma år besökte församlingens fullmäktige Andersson och Bryngelsson kyrkoledningen i Uppsala och visade upp både fullmakter och den besvärsskrift som man lämnat in till Kungl Maj:t. De visade också upp en attest från de bönder som påstått att deras röster blivit felaktigt antecknade av valförrättarna. Domkapitlet beslöt att skicka Tunaböndernas skrifter tillsammans med en begäran om förklaring till valförrättaren Broman och hans bisittare vid valet.⁹

Olof Andersson och Carl Bryngelsson skickade under sensommaren ytterligare en skrift till både Kungl Maj:t och domkapitlet med begäran att ärendet skulle påskyndas. Det var kostsamt att uppehålla sig så länge i Stockholm, förklarade bönderna. Kungl Maj:t hörsammade, genom kanslirådet Cederström, böndernas begäran och skickade en uppmaning till domkapitlet att raska på med hanteringen.¹⁰ Domkapitlet beslutade då att skriva till nämnda kansliråd i två syften: dels att bortförklara förseningen med sin

6. Lindström 2003, s 169f.

7. Uppsala landsarkiv (ULA), Uppsala domkapitels arkiv (UDA), E V:136:1, 22/7 1733, fol 465. Observera att sidhänvisningarna till E V-serien gäller brevens första sida.

8. Riksarkivet (RA), Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, 10. Uppsala konsistorium, vol 9, 10/10 1733, bilaga: Odat (ink 30/7 1733), Tuna socken till Kungl Maj:t; ULA, UDA, A I:32, 19/9 1733, § 1.

9. ULA, UDA, A I:32, 19/9 1733, § 1.

10. ULA, UDA, A I:32, 19/9 1733, § 1; RA, Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Uppsala konsistorium, vol 9, 10/10 1733, bilaga: odat (ink 4/9 1733), Andersson och Bryngelsson till Kungl Maj:t.

förklaring, dels att uppmana Cederström att tala om för bönder Andersson och Bryngelsson att det nu var dags att bege sig hem och inte oroa majestätet ytterligare i ärendet.¹¹

Uppenbart kränkt av böndernas påståenden om felaktigheter i kyrkoherdevalet skrev valförrättaren Broman en kort tid senare och tillsammans med den präst som biträtt honom vid valet ett svavelosande försvarsbrev till domkapitlet. Innehållet var av sådan karaktär att domkapitlet senare beslöt att censurera vissa delar i sin förklaring till Kungl Maj:t, ”emedan dessa pastores allenast skrivit i förtroende till consistorium, och därjämte uti sin skrivart ej brukat den försiktighet, som consistorio gärna hade önskat”.¹²

Den besvärsskrift som allmogen i Hälsingtuna lämnade till Kungl Maj:t var undertecknad ”samt allmogen i Tuna socken i Hälsingland” samt försedd med socknens sigill, vilket i sig signalerade att hela församlingen ställt sig bakom och godkänt skriften. Broman menade dock i sitt försvarsbrev att hela församlingen knappast ställt sig bakom besvärsskriften. Så här hade det gått till, enligt Broman: Bonden Olof Andersson, en av socknens utskickade till Stockholm, hade läst upp skriften en söndag i sockenstugan. Och fastän länsmanen Broberg uppmanat allmogen att säga sin mening var det ingen som yttrade bifall. Tvärtom hade en ”gammal ärlig bonde” från byn Råå yttrat följande ord: ”lätom oss vara nöjda med den vackra prästman vi ha fått”.¹³ Alltså, förklarade Broman, kunde näppeligen samtliga allmogen i Hälsingtuna ha stått bakom skriften till Kungl Maj:t. Enligt Broman hade dessutom sockensigillet på otillbörligt sätt plockats ur kyrkan och utan flertalets kännedom stämplats under skrivelsen.¹⁴

Här kan det vara värt att stanna upp något i berättelsen. Hur besvärsskrivelsen kommit till är kanske inte så intressant i just det här sammanhanget, men den uppenbart kränkte Bromans berättelse om händelseförloppet förtjänar ändå något utrymme i analysen av skäl som jag återkommer till i slutet av artikeln.

Enligt Broman var Tunabornas besvärsskrift dikterad av ”fridförstörare och trätogiriga”. En av dessa tidiga upprorsmakare påstås ha varit bonden Pär Eriksson från byn Silja, som en söndag ska ha protesterat mot domkapitlets beslut med ”dunrande ord och bultande näva”. Efter detta Erikssons vredes-

11. ULA, UDA, A 1:32, 15/8 1733, § 11; 22/8 1733, § 20; 19/9 1733, § 1.

12. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733, fol 477; A 1:32, 3/10 1733, § 28 (citat).

13. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

14. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

utbrott hade "vissa personer" börjat "rulla omkring i vissa rotar och gränder" och många därmed lockats att "göra skadligt uppror i socknen".¹⁵

Böndernas bomärken hade insamlats inför skrivandet av besvärsskriften och också det hade enligt Broman skett med suspekta metoder. De "vissa personer" som gått runt och samlat bomärken hade nämligen samtidigt varit ute för att samla lön till fattiga och många personer hade därför lämnat ifrån sig sina bomärken utan att ha riktigt klart för sig i vilket syfte detta skedde. Broman drog sig inte heller för att peka ut den lokale kronobefallningsmannen Sundberg som hjärnan bakom allmogens småskaliga uppror mot den kyrkliga överheten. Förutom Sundberg pekade han även ut häradsskrivaren Lodhe, vice notarien Tolften samt den lokale adjunkten Beronius, den sistnämnde alltså den som församlingen först velat ha på valbar plats. Sundbergs medverkan förklarade Broman med att Beronius hade ett förhållande med Sundbergs svägerska och därför haft personliga skäl att ifrågasätta det prästval som nyss ägt rum och där alltså Beronius förvägrats en valbar plats. Beronius skall vidare ha ljudligt anklagat Broman för att personligen ha åstadkommit detta genom otillbörligt agerande bakom kulisserna.¹⁶

Bromans konspirationsteori utsträcktes även till påståendet att bönderna Andersson och Bryngelsson fått sina resor finansierade från ovannämnda ofrälse ståndspersoner. Bönderna skall dessutom ha fått med sig smörbyttor i syfte att muta inflytelserika personer i Stockholm och på så sätt lättare nå fram till höga överheten.¹⁷

Enligt Broman var det alltså ett fåtal bönder – de mest "trätogiriga" – som drev prästvalsfrågan, ivrigt uppmuntrade av lokala storfräsare som fogden och häradsskrivaren. De senare karakteriserades av Broman som de som bestämde var skåpet skulle stå i socknen – "emot vilka allmogen intet vill göra, utan snarare dem åtlyda".¹⁸

Därmed lämnar vi för ett ögonblick Bromans konspirationsteori och återgår till själva händelseförloppet så som det framställs i källorna. Av bevarade brev som bönder i Hälsingtuna skickat till sina utsända medbröder i Stockholm framgår att Andersson och Bryngelsson kontinuerligt skrivit hem till socknen och berättat om sina äventyr – om misslyckandena i Uppsala, om frustrationen över den långa väntan på besked, och om det glädjande med-

15. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

16. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

17. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

18. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

delandet att Kungl Maj:t beslutat påskynda stiftsledningens förklaring. Kanslirådet Cederström lyssnade alltså inte på domkapitlets uppmaning att skicka hem bönderna.

I samma brev framkommer också att Broman under tiden inte legat på latsidan utan hade sammankallat de bönder som påstått sig ha blivit fel antecknade i vallängden. Dessa skall han med lock och pock ha försökt förmå att ändra sina vittnesmål. Enligt bönderna lyckades han inte, men hotade i stället med att fördröja ärendegången så att omkostnaderna för bönderna i Stockholm skulle bli kännbart höga. De Tunabönder som skrev under brevet till Andersson och Bryngelsson var Pär Eriksson i Silja (alltså en av de bönder som Broman fört till de ”trätogiriga”), Anders Olsson i Silja, Jon Ersson och Pär Pärsson i Fläsbro, samt Erik Hendriksson i Råå.¹⁹

Som redan nämnts skickade Broman därpå sitt svavelosande försvarsbrev till domkapitlet som vidarebefordrade detsamma i censurerad form till Kungl Maj:t i början av oktober 1733. På plats i Stockholm fick Andersson och Bryngelsson underrättelse från bönderna på hemmaplan att Broman skickat sin förklaring och att de därför fick bereda sig på att ytterligare försvara saken inför Kungl Maj:t. De fick också veta att Backmark – den av domkapitlet insatta kyrkoherden i Hälsingtuna – tillsammans med den lokale komministern Grip börjat ”löpa kring om socken” för att förmå bönderna att nöja sig med det beslut som domkapitlet tidigare fattat. Tydligt hade de också begärt bomärken från bönderna under falska förespeglningar.²⁰ Andersson och Bryngelsson lydde uppmaningarna hemifrån och skrev ett nytt brev till Kungl Maj:t i vilket de försvarade sig mot Bromans anklagelser om mygel. De bifogade också Tunaböndernas brev som bevis för att Broman knappast var helt utan skuld i den konflikt som uppstått.²¹ Kungl Maj:t beslöt i november att nyval skulle utlysas i Hälsingtuna, eftersom det tidigare valet uppenbart inte varit rättsenligt. Vidare beslöts att nya valförrättare skulle anlitas samt att landshövdingen skulle närvara och se till att allt sköttes korrekt.²²

När den förre valförrättaren Broman fick höra talas om Kungl Maj:ts be-

19. RA, Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Uppsala konsistorium, 10/10 1733, bilaga: Pär Ersson m fl:s skrivelse till Olof Andersson och Carl Bryngelsson 16/3 1733.

20. RA, Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Uppsala konsistorium, vol 9, 10/10 1733, bilaga: odat brev till Andersson och Bryngelsson från Hälsingtuna.

21. RA, Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Uppsala konsistorium, vol 9, 10/10 1733, bilaga: odat (ink i oktober) brev från Andersson och Bryngelsson till Kungl Maj:t.

22. RA, Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Uppsala konsistorium, vol 9, 10/10 1733; ULA, UDA, E V:136:1, 12/11 1733, fol 499; A I:32, 14/11 1733, § 1.

slut skickade han ett argt brev till stiftsledningen och bedyrade sin oskuld i det som Andersson och Bryngelsson påstått i skrivelserna till Kungl Maj:t. Han hävdade också att de som tidigare sagt sig vara nöjda med Backmark nu hotats till att rösta på Enander vid det val som väntade. I annat fall skulle de få stå för alla omkostnader som protestaktionen inneburit.²³ När valet senare hölls, i början av januari 1734, visade det sig att Enander vann en övertygande seger med 74 röster. Backmark fick 20 röster och tolv hemmansägare lämnade valet till överhetens godtycke. Valdeltagandet var högt; endast två frånvarande innebar en 98-procentig uppslutning. Om valresultatet speglar den hotbild som Broman målade upp är osäkert då påståendet inte föranledde någon rannsaking i frågan. Domkapitlet argumenterade dock i en skrivelse till Kungl Maj:t för att Backmark trots valresultatet skulle få behålla den fullmakt han en gång fått. Annars riskerade ärendet att utgöra ett menligt prejudikat i framtiden, med stiftsledningens auktoritet kraftigt underminerad. Kungl Maj:t valde den här gången att gå på stiftsledningens linje och beslöt att ge Backmark fullmakt på tjänsten – trots att Andersson och Bryngelsson efter valet bönföll om att majoritetens val skulle gälla.²⁴

De lokala aktörerna och fyra hypoteser

Turerna kring prästvalet i Hälsingtuna blottlägger en del aspekter som här skulle kunna lyftas fram och utvecklas ytterligare. Uppenbart säger händelserna något om den lokala politiska kulturen – om hur beslut fattades och om de formella och informella kanalernas betydelse. Men den aspekten kommer inte att utvecklas här.²⁵ Händelserna skulle naturligtvis också kunna sättas in den livaktiga diskussion som försiggått bland historiker de senaste decennierna om lokalsamhällets möjlighet att påverka beslut fattade av överheten under tidigmodern tid – men detta har på annan plats problematiserats med hänseende på just prästval.²⁶ Här skall i stället de inblandade aktörerna lyftas fram, och då särskilt de bönder som enligt källmaterialet var mest aktiva under den konflikt som ovan refererats.

23. ULA, UDA, E V:136:1, 19/11 1733, fol 50r.

24. RA, Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Uppsala konsistorium, vol 10, 23/1 1734; Landshövdingen i Västernorrland, vol 23:a, 11/1 1734, inklusive bilagor (däribland valhandlingarna och Andersson och Bryngelssons skrivelse till Kungl Maj:t); Härnösands landsarkiv (HLA), Gävleborgs landskontor, E VIII:5, 6/1 1734.

25. Den infallsvinkeln behandlas mer utförligt i Lindström 2003, passim. Se även Sennefelt 2001 för en diskussion om hur konsensus skapades på lokal nivå i samband med dalupproret i mitten av 1700-talet.

26. Lindström 2003, s 106–112.

Vilka bönder var då mest aktiva? Ja, förutom det självklara källkritiska problem som antydde inledningsvis – att alla aktiva bönder inte nödvändigtvis namngavs i källorna – återstår andra överväganden att göra. Jag har exempelvis valt att *inte* ta med alla de bönder som i olika faser av konflikten under tecknade attester av olika slag. I stället har jag koncentrerat mig på dem som jag uppfattat som de mest drivande i frågan. Till dem hörde förstas de utskickade representanterna, Olof Andersson från Fläsbro och Carl Bryngelsson från Fiskeby. Hit har jag också räknat de bönder som från hemmaplan genom brevväxling utbytte taktiska råd med kamraterna i Stockholm. Den av prästen Olof Broman så bespottade Pär Eriksson från Silja hör till denna grupp, liksom Anders Olsson från Silja, Jon Ersson och Pär Pärsson från Fläsbro samt Erik Hendriksson från Råå. Dessa sju bönder får alltså utgöra undersökningsgrupp. Och den enkla fråga som här kommer att diskuteras i enlighet med syftet blir då: Varför engagerade sig just de här sju bönderna i prästvalsfrågan i Hälsingtuna på 1730-talet?

För att kunna ge ens ett försiktigt svar på frågan varför vissa bönder i localsamhället var mer aktiva än andra när politiska frågor skulle avgöras krävs förstas en bred källstudie. Att besvara frågan fullt ut är dock knappast möjligt. Vad som är möjligt är att utifrån källmaterialet söka efter mönster, vilka i sin tur förhoppningsvis kan bidra till ökad förståelse i frågan. Sökandet efter mönster har gjorts med utgångspunkt i ett antal hypoteser som testats mot källmaterialet. De fyra hypoteser som testats är följande:

- De politiskt aktiva bönderna tillhörde det övre samhällsskiktet med avseende på jordägande.
- De politiskt aktiva bönderna var bönder med ett allmänt förtroendekapital.
- De politiskt aktiva bönderna var bönder med olika förtroendeeuppdrag.
- De politiskt aktiva bönderna hade föräldrar som varit politiskt aktiva.

Politik och socioekonomisk struktur

Enligt den första hypotesen tillhörde alltså de sju bönder som ingår i undersökningen det övre besuttenhetsskiktet i Hälsingtuna. För den tid som här studeras är hypotesen inte så långsökt som man kanske kan tro – det fanns nämligen en allmänt utbredd idé om att den som bidrog mest till gemensamma utlagor också borde ha mest att säga till om. Rösterna i samband med prästval var också graderade utifrån mantalens storlek – de som satt på de

fetaste gårdarna och därmed bidrog mest till prästens underhåll, kunde också räkna med större inflytande i detta sammanhang.²⁷

För att kunna avgöra om dessa sju bönder tillhörde det övre skiktet i Hälsingtuna vid tidpunkten för konflikten måste naturligtvis den socioekonomiska strukturen i sin helhet diskuteras. Maria Wallenberg Bondessons studie av norra Hälsinglands sociala struktur visar att området fram till mitten av 1700-talet utmärkte sig i ett nationellt perspektiv genom utpräglade bondesocknar. Adel saknades i stort sett helt och området brukar därför ofta framställas som egalitärt, även om Rosemarie Fiebranz – som detaljstuderat den sociala strukturen i Bjuråkers socken i norra Hälsingland – framhållit de sociala och ekonomiska skillnader som också fanns inom bondeklassen i området.²⁸

Wallenberg Bondesson har sammanställt tillgängliga uppgifter kring den sociala strukturen i norra Hälsingland för perioden. Hennes uppgifter om den vuxna befolkningen över 15 år i Hälsingtuna år 1752 har sammanställts i tabell 1.

Tabell 1. Den vuxna (över 15 år) befolkningens fördelning i sociala grupper i Hälsingtuna 1752 i procenttal (n=606)

Ståndspersoner	4
Bönder	35
Torpare	0
Soldater	5
Hantverkare	1
Bruksfolk	0
Lägre obesuttna	21
Ungdom och tjänstefolk	33
Summa	99

Källa: Maria Wallenberg Bondesson 2003, s 51, tabell 3.

Wallenberg Bondessons siffror rör en något senare tid än tiden för den konflikt som här diskuteras, och siffrorna måste därför användas med försiktighet. Men det finns ingen anledning att tro att det skett någon radikal förändring

27. Lindström 2003, s 90.

28. Maria Wallenberg Bondesson, *Religiösa konflikter i norra Hälsingland 1630–1800*, Stockholm 2003, s 41, 50–57; Rosemarie Fiebranz, *Jord, linne eller träkol? Genusordning och hushållsstrategier, Bjuråker 1750–1850*, Uppsala 2002, s 25f, 72–83, 180–193.

mellan de olika befolkningskategorierna under mellanperioden. Någon omfattande proletarisering hade knappast ägt rum mellan 1733 och 1752.

Av tabell 1 framgår att bönderna utgjorde en dryg tredjedel av den vuxna befolkningen i Hälsingtuna i mitten av 1700-talet. Det är en hög siffra, om man jämför med andra områden i Sverige vid samma tid. Nästan alla bönder var skattebönder.²⁹ Hur såg det då ut bönderna emellan? För att ta reda på hur stort jordinnehav de sju bönderna det här är frågan om hade i förhållande till övriga hemmansägare i socknen har jag utgått ifrån den prästvalslängd som låg till grund för det senare valtillfället. Rösterna i prästval skulle, som redan nämnts, graderas utifrån mantalets storlek och de bör därför visa den officiella bruksstrukturen i lokalsamhället vid det givna tillfället. För att kontrollera uppgifterna i prästvalslängden har jag också jämfört siffrorna och bruksinnehavare mot jordeboken och mantalslängden för samma år. Det visade sig att uppgifterna i prästvalslängden överensstämmer väl med uppgifterna i de båda andra längderna.³⁰

Det är omöjligt att utifrån jordeböcker och prästvalslängder säga exakt hur mycket jord varje bonde brukade, däremot ger dessa längder en bra bild av hur bruksstrukturen såg ut relativt den totalsumma socknen som helhet levererade i skatt. Rosemarie Fiebranz har noga utrett de källkritiska aspekterna för bruksstrukturen i Bjuråkers socken och hennes slutsats är förenklat uttryckt att vi trots allt kan anta att de som betalade mest skatt också brukade de största gårdarna.³¹ Jag har utgått från att detsamma också gällde för närliggande Hälsingtuna.

För att kunna avgöra om de sju bönder som ingår i studien tillhörde jordbrukarnas toppskikt har jag delat in hemmanen i tre kategorier – små brukare, mellanstora brukare och stora brukare – enligt samma modell som använts av Fiebranz och andra historiker före henne.³² Det totala skattlagda värdet av hemmanen delat med det totala antalet hemman ger ett medelvärde på 7,61 öresland för Hälsingtuna 1734. Om man sedan tar 25 procent över och 25 procent under detta värde får man intervallet för kategorin mellanstora brukare samma år. De som hamnar över och under kategorin mellanstora brukare

29. Wallenberg Bondesson 2003, s 51ff.

30. RA, Kammararkivet, Jordeböcker, Västernorrlands län 1734; Mantalslängder Västernorrlands län 1734; Kollegiers m fl:s skrivelser till Kungl Maj:t, Landshövdingen i Västernorrlands län, vol 23:a, 111/1 1734, bilaga: Valhandlingar 6/1 1734.

31. Fiebranz 2002, s 174ff.

32. Fiebranz 2002, s 180f, och där anförd litteratur.

klassificeras då som stora brukare, respektive små brukare. Fördelningen mellan de tre hemmanskategorierna i Hälsingtuna framgår av tabell 2.

Tabell 2. Andelen små, mellanstora och stora brukningsenheter i Hälsingtuna år 1734 i procenttal (n=108)

Stora brukare	22
Mellanstora brukare	57
Små brukare	22
Summa	101

Anmärkning: Genomsnittlig storlek: 7,61 öresland. Små brukare har skattetal lägre än 25 % under genomsnittet, stora brukare högre än 25 % över genomsnittet och mellanbrukare skattetal däremellan.

Källa: RA, Kollegiers m fls skrivelser till Kungl Maj:t, Landshövdingen i Västernorrland, vol 23:a, 11/1 1734, bilaga: Valhandlingar 6/1 1734.

Tabell 2 visar att drygt hälften av hemmanen låg inom kategorin mellanbrukare, och att resten var exakt jämnt fördelade i kategorierna stora respektive små brukare. Detta resultat är relativt överensstämmande med det som Fiebranz kom fram till i sin Bjuråkerstudie, även om olika undersökningsår gör att jämförelsen haltar något.³³ Men ingick de bönder som här specialstuderas i gruppen stora brukare, det vill säga brukare med skattetal över 9,5 i örestal? Nej, det gjorde de inte, generellt sett. Två av de sju bönderna – Carl Bryngelsson från Fiskeby och Pär Pärsson från Fläsbro – ingick i detta toppskikt, resten tillhörde alla gruppen mellanbrukare. Tilläggas bör att Erik Hendriksson *inte* stod som brukare för hemmanet i Råå, och därför fick han heller inte rösta i prästvalet. Hemmansägare var däremot hans pappa och han tillhörde kategorin stora brukare.³⁴

Även om vi lite välvilligt räknar in Erik Hendriksson i kategorin stora brukare (han kom senare att ta överta gården efter sin fader), går det knappast att säga att resultatet ger något större stöd för hypotesen att stor jordlott genererade stort engagemang i den politiska konflikt som uppstod Hälsingtuna på 1730-talet – i alla fall inte enligt det urval av de mest drivande bönder som här gjorts. Därför måste uppenbarligen sökarluset flyttas till andra tänkbara egenskaper som utmärker den här gruppen bönder.

33. Kategorin mellanstora brukare är 10 procent större i Hälsingtuna 1734 än i Bjuråker 1751. Det genomsnittliga örestalet är också något högre i Hälsingtuna 1734 än i Bjuråker 1751. Fiebranz visar att det genomsnittliga örestalet sjönk kontinuerligt under 1700-talets senare hälft, vilket gör att skillnaderna i våra resultat inte bör överbetonas; Fiebranz 2002, s 181f.

34. RA, Kollegiers m fl skrivelser till Kungl Maj:t, Landshövdingen i Västernorrland, vol 23:a, 11/1 1734, bilaga: Valhandlingar 6/1 1734.

Förtroendekapital och fadderskap

Eftersom Olof Andersson och Carl Bryngelsson skickades till Stockholm som socknens fullmäktige bör de rimligtvis ha haft ett visst anseende i lokalsamhället. Enligt min andra hypotes besatt de sju bönder som ingår i den här studien ett allmänt förtroendekapital. Frågan blir hur man empiriskt kan fånga en sådan egenskap.

En möjlig väg skulle kunna vara att studera doplängder och se hur ofta personer anlätades som faddrar åt barnen – faddrarna finns nämligen listade i kyrkböckerna. Solveig Fagerlund har använt just denna metod i studiet av sociala nätverk i Helsingborg på 1700-talet.³⁵

Vad fadderskapsinstitutionen egentligen stod för under 1700-talet och vilka kriterier föräldrarna gick efter när faddrar anlätades, är långtifrån klargjort. Tidigare studier har visat att betydelsefulla personer i ett samhälle gärna stod faddrar åt varandra eller markerade status genom att bjuda in betydelsefulla människor utifrån, men det har då i första hand gällt förhållanden inom adeln eller bland ofrälse ståndspersoner.³⁶ Om motsvarande mönster fanns också inom bondegruppen har knappast utretts i tidigare forskning.³⁷ Vi vet helt enkelt väldigt lite om de bevakelsegrunder som styrde valet av faddrar i de enskilda fallen – vi vet inte ens om det var främst religiösa eller världsliga motiv bakom de val av släktingar eller andra personer som gjordes.

De metodiska och källkritiska problem som ovan diskuterats utesluter inte att metoden kan ge intressanta iakttagelser. Jag har därför analyserat doplängder för Hälsingtuna för att se om de bönder som ingår i studien blev anlätade som faddrar i högre grad än sina sockengrannar. Analysen grundar sig på antagandet att personer som ofta anlätades ägde ett större anseende i lokalsamhället än de som aldrig eller sällan anlätades. Om det antagandet stämmer kan metoden indikera om det företrädesvis var bönder med stort lokalt förtroendekapital som agerade politiskt och om politiskt agerande i sin tur genererade ytterligare förtroendekapital. Här har båda frågorna testats genom att studera doplängder för Hälsingtuna både *före* och *efter* den konflikt som refererats.

35. Solveig Fagerlund, *Handel ochandel. Vardagslivets sociala struktur ur ett kvinnoperspektiv. Helsingborg ca 1680–1709*, Lund 2002.

36. Se t ex Linde 2000, s 182f och Peter Ullgren, *Lantadel. Adliga godsägare i Östergötland och Skåne vid 1600-talets slut*, Lund & Uppsala 2004, s 147–183.

37. Jfr Fagerlund 2002, s 43 ff och där anförd litteratur. Se även Bodil E B Persson, *Pestens gåta. Farsoter i det tidiga 1700-talets Skåne*, Lund 2001, s 374 ff och där anförd litteratur.

Doplängderna för åren 1727–1738 har studerats. Avsaknaden av kyrkoherde mellan 1732 och maj 1734 innebär att inga doplängder fördes under den perioden. Doplängder saknas även för större delen av åren 1730 och 1731, vilket i sig gör att analysen av perioden *före* konflikten blir högst osäker. Totalt ingår 148 dop i undersökningen. Före kyrkoherde Backmarks tillträde i maj 1734 antecknades endast fyra faddrar vid varje dop, efter tillträdet generellt sex faddrar. Före Backmarks tid tycks inte drängar och pigor ha blivit antecknade som faddrar, vilket de regelbundet blev efter hans tillträde. Detta kan förklaras antingen med att Backmark införde en ny tradition i socknen, eller att den tidigare prästen struntat i att notera de drängar och pigor som stod som faddrar. Vilken av dessa förklaringar som gäller har inte kunnat fastställas. Studien bygger av förklarliga skäl på de namn som anges i källmaterialet.

Av de fadderskapsuppgifter som bevarats och som redovisas i nedanstående tabell kan man snabbt konstatera att ingen av de bönder som ingår i studien var särdeles populär som fadder – vare sig före eller efter konflikten.

Tabell 3. Antal faddertillfällen för sju bönder i Hälsingtuna 1727–1732

Bönder:	1727–1732	1734–1737	Totalt:
	Antal:	Antal:	
Olof Andersson, Fläsbro	0	2	2
Jon Ersson, Fläsbro	0	0	0
Pär Pärsson, Fläsbro	1	1	2
Erik Hendriksson, Råå	0	1	1
Pär Eriksson, Silja	0	1	1
Anders Olsson, Silja	0	0	0
Carl Bryngelsson, Fiskeby	1	0	1
Summa:	2	5	7

Anmärkning: Materialet uppvisar luckor för delar av 1730 och 1731, samt 1732–maj 1734.

Källa: Forskningsarkivet i Umeå, Hälsingtuna kyrkoarkiv, C:2 Mikrokort D 63982.

Resultatet säger att någon tydlig koppling mellan att å ena sidan få förtroende att åka till Stockholm och agera politiskt för socknens bästa och å andra sidan få förtroende att stå fadder knappast existerade i det här fallet. Detta kan förstås ha en mängd olika orsaker; här räcker det med att konstatera att inte heller den andra hypotesen funnit något stöd i det källmaterial som undersökts. Möjligen är grundantagandet om ett samband mellan förtroendekapital och fadderskap något långsökt.

Förtroendeuppdrag och politiskt engagemang

Mindre långsökt är att försöka hitta kopplingar dels mellan politiskt engagemang i den konflikt som här refererats och politiskt engagemang i andra sammanhang, dels mellan politiskt engagemang och andra förtroendeuppdrag – nämndeman, kyrkvård, etcetera. I det källmaterial som behandlar konflikten i samband med kyrkoherdetillsättningen på 1730-talet tituleras bönderna, med ett par förbehåll, inte som annat än bönder. Undantagen var Olof Andersson, som angavs vara före detta sockenskrivare, och Per Ericsson från Silja, som angavs vara kyrkvård i församlingen.³⁸

När det gäller politiskt engagemang på sockenstämman sätter källorna effektivt stopp för all analys. Något särskilt sockenstämmoprotokoll fördes över huvud taget inte före Backmarks tid, och hans noteringar för åren därefter är alltför summariska för att några slutsatser skall kunna dras.³⁹ Andra handlingar ger dock flera intressanta uppgifter. Av domböckerna framgår att både Carl Bryngelsson från Fiskeby och Jon Ersson från Fläsbro var nämndemän och därmed två av socknens lokala förtroendemän på häradstinget.⁴⁰ Av prostvisitationshandlingarna och kyrkans räkenskapshandlingar framgår också att Anders Olsson från Silja – bygranne med Pär Eriksson – var kyrkvård, liksom Erik Hendrikssons pappa Hendrik Ersson.⁴¹ Av mantalslängderna – behändigt utlagda på internet – kan vidare konstateras att Olof Andersson avancerade från att ha varit sockenskrivare till att bli länsman i socknen.⁴²

Därmed kan vi konstatera att fem av de sju bönder som här angetts som drivande i samband med kyrkoherdetillsättningen hade någon form av förtroendeställning i socknen medan en sjätte hade en far som innehade en sådan post. Detta ger alltså stöd för den tredje hypotesen, att de politiskt aktiva bönderna var bönder med olika förtroendeuppdrag. Tack vare ovärderliga uppgifter från släktforskaren Thomas Sverker, som forskat mycket kring släkter i Hälsingtuna, och hans omfattande databas, kan detta resultat ytterligare nyanseras.⁴³

38. ULA, UDA, E V:136:1, 15/9 1733.

39. Forskningsarkivet i Umeå (FAU), Hälsingtunas kyrkoarkiv, KI:1, Mikrokort D 509972.

40. Se t ex Härnösands landsarkiv (HLA), Hälsinglands domsaga 1727, Ala:67, Mikrokort D 52101, 18/3 1727; 6/16, 15/9 1727; Hälsinglands domsaga 1732, Ala:72, Mikrokort D 52106, 2/9 1732.

41. Se t ex FAU, Hälsingtunas kyrkoarkiv, C:1, Mikrokort D 63981, 20/6 1734, 1/5 1737, 1/5 1738,

42. www.svar.ra.se, Mantalslängder 1642–1820. Västernorrlands (Gävleborgs) län 1654–1820.

43. De uppgifter om böndernas familjeförhållanden som här presenteras har uteslutande hämtats från Thomas Sverkers databas över släktförhållanden i Hälsingtuna – ett stort tack Thomas! I de fall där jag själv kunnat kontrollera uppgifterna i kyrkböckerna har dessa helt och fullt överensstämmt med uppgifterna i databasen.

Av databasen framgår att två av de inblandade aktörerna var släkt: Jon Ersson (Broberg), var länsman, förutom nämndeman, och bodde granne med Olof Andersson i Fläsbro. Olof var sväger till Jon Ersson Broberg. Några år senare hade länsmanssystemet övergått till en Daniel Åslund, som satt på det hemman i Fläsbro som Ersson tidigare haft; Daniel var måg till Jon Ersson. Vid ett barndop från 1742 stod Olof Andersson som fadder och blev då av prästen titulerad *vice* länsman. Olof Andersson, nu med tillägget Broström, blev kort därefter ordinarie länsman. Även om det kan framstå snårigt med alla namn så är kontentan klar: länsmanssystemet hölls inom den snävare familjekretsen!

I en tidigare studie har jag konstaterat att länsmännen hade ett stort *informellt* inflytande i Hälsingsocknarna i samband med prästtillsättningar – åtminstone från mitten av 1600-talet fram till prästvalsreformerna under tidigare hälften av 1700-talet.⁴⁴ Annars är det frapperande hur lite vi vet om dessa ämbetsmän, direkt underställda landshövdingen på gräsrotsnivå. Vi vet till exempel inte med säkerhet hur de tillsattes – om de valdes av bönderna, utsågs av landshövdingen utan föregående val, eller om de mer eller mindre utsåg sig själva.⁴⁵

Så här långt kan konstateras att ett mönster uppbar sig i det att den övervägande delen av de mest drivande bönderna i ovan refererade politiska händelse satt på andra förtroendeposter av varierande dignitet. Nästa fråga blir då förstås varför dessa hamnat på poster som nämndemän, kyrkvårdar och länsmän. Det har inte varit möjligt att inom ramen för den här studien gå vidare med den frågan. Med hjälp av släktforskaren Thomas Sverkers databas kan dock konstateras att ingen av dessa personers föräldrar – utom nämnde Erik Hendriksson – hade några lokala förtroendeuppdrag som så att säga gick i arv, vilket kanske är ett nog så intressant resultat.⁴⁶ Att länsmanssystemet tycks ha hållits inom en relativt snäv släktkrets är förstås också intressant och förtjänar att utvecklas ytterligare i kommande undersökningar.

Vilka slutsatser kan dras av studien i övrigt? Först och främst bör kanske några källkritiska problem utvecklas ytterligare innan resultaten sammanfat-

44. Lindström 2003, s 131ff.

45. Jfr Pär Frohnert, *Kronans skatter och bondens bröd. Den lokala förvaltningen och bönderna i Sverige 1719–1775*, Stockholm 1993, s 89.

46. Tyvärr har det inte inom ramen för studien gått att få fram uppgifter om dessa bönders svärföräldrar, som ytterligare hade kunnat kastat ljus över den nära släktens betydelse. Se Marja Taussi Sjöberg, *Rätten och kvinnorna. Från släktmakt till statsmakt i Sverige på 1500- och 1600-talen*, Stockholm 1996, s 49 och där anförd litteratur.

tas. Enligt valförrättare Olof Broman var de bönder som agerade mest aktivt "trätogirige" och "fridsförstörare". Hur skall detta tolkas? För att kontrollera Bromans påstående har samtliga ordinarie vår- och höstting under perioden 1723–1732 studerats, totalt 20 ting.⁴⁷

Jon Ersson från Fläsbro och Carl Bryngelsson från Fiskeby var båda nämndmän under större delen av den tioårsperiod som domboksstudien omfattar. Därför återfinns de på många ställen i materialet, men då främst i förtroendeuppdrag – som synemän vid olika förrättningar, som fullmäktige eller som målsmän för personer stämde till tinget. Förutom dessa förtroendeuppdrag figurerade Jon Ersson i en arvstvist med en halvsysster och i en smärre tvist med en sockengranne rörande ett hästbyte.⁴⁸ Carl Bryngelsson fick 1732 stå till svars för olovligt svedjebruk.⁴⁹ De övriga bönder som ingår i studien är ytterst sparsamt förekommande i domböckerna. Pär Pärson från Fläsbro anklagades för olovlig skogsavverkning vid hösttinget 1752 och vid samma ting omnämns en skuld som Pär Eriksson från Silja hade till sin syster.⁵⁰ Samme Pär Eriksson blev utsedd till målsman för en änka på vårtinget 1728 och Olof Andersson förärades samma uppdrag vid hösttinget 1731.⁵¹

Domböckerna ger alltså inget vidare stöd för Bromans påstående; så överdrivet trätogiriga i *brottslig* bemärkelse var knappast de bönder han syftade på. Av domböckerna framgår däremot att Broman 1723 anklagades av bönderna i byn Fläsbro för att ha gjort otillbörligt intrång på byns skogsallmänning.⁵² Några år senare hamnade Broman också i en ekonomisk tvist med kronobefallningsmannen Sundberg och vice notarien Tollsten, alltså samma lokala högdjur som Broman menade hade hetsat allmogen mot honom.⁵³ Detta visar att de karaktärsomdömen som Broman fällde knappast kan ses som objektiva och understryker bara vikten av källkritisk granskning av den här typen av yttranden.

47. RA, Svea hovrätts arkiv, Renoverade domböcker, Gävleborg 1723, vol 78; 1724, vol 80; 1725, vol 82; 1726, vol 83; 1727, vol 85; 1728, vol 87; 1729, vol 89; 1730, vol 90b; 1731, vol 92; 1732, vol 94. Hälsingtuna tillhörde Forssa tingslag. Stickprov har visat god överensstämmelse mellan de renoverade domböckerna och originalen.

48. Se RA, Svea hovrätts arkiv, Renoverade domböcker, Gävleborg 1724, vol 80; 1726, vol 83; 1728, vol 87.

49. RA, Svea hovrätts arkiv, Renoverade domböcker, Gävleborg 1732, vol 94.

50. RA, Svea hovrätts arkiv, Renoverade domböcker, Gävleborg 1732, vol 94.

51. RA, Svea hovrätts arkiv, Renoverade domböcker, Gävleborg 1728, vol 87; 1731, vol 92.

52. RA, Svea hovrätts arkiv, Renoverade domböcker, Gävleborg 1723, vol 78, 4/5 1723.

53. Broman blev på vårtinget i mars 1729 anklagad av Sundberg för att ha misskött kvarlätenskaperna efter sin far, förre kronobefallningsmannen Johan Broman. RA, Svea hovrätts arkiv, renoverade domböcker, Gävleborg 1729, vol 89.

Kanske var det så, som Broman mer konspiratoriskt påstod, att Andersson, Bryngelsson och de övriga som här utgjort undersökningsgrupp agerade utan större mandat från övriga bönder i socknen, men väl med mandat från de ofrälse ståndspersonerna. Det skulle mycket väl kunna ha varit så, men det förklarar knappast det faktum att dessa bönder i stor utsträckning hade andra förtroendeuppdrag i socknen (vilket Broman intressant nog inte nämner), om nu inte också dessa poster tillsattes under starkt inflytande från de ofrälse ståndspersonerna. Frågan om vilket förtroende de bönder som ingår i studien hade bland sina medbröder är förstås intressant, men har inte kunnat besvaras med hjälp av det källmaterial som här nyttjats. De var uppenbarligen inte de första personer som bönderna tänkte på när valet av faddrar gjordes, men det behöver inte innebära att de saknade auktoritet och förtroende att agera talesmän för majoriteten av bönderna i fråga om valet av ny kyrkoherde.

Därmed kan vi lämna Bromans inlägg i konflikten och sammanfatta de resultat som studien gett.

Sammanfattande analys

Varför agerade vissa bönder politiskt i det tidigmoderna lokalsamhället och inte andra? Med utgångspunkt i en konflikt i samband med en prästtillsättning i Hälsingtuna socken i Hälsingland under 1730-talet har sju bönder som var drivande i sammanhanget valts ut för en närmare studie i syfte att kasta ljus över frågan. Med en så liten undersökningsgrupp och en så isolerad konflikt som den aktuella är det förstås omöjligt att dra några mer långtgående slutsatser. Fallstudien som här presenterats måste därför ses som en första pilotundersökning att ta avstamp från inför vidare empiriska granskningar på området.

Ett varierat källmaterial har använts för att försöka hitta gemensamma egenskaper hos de bönder som agerade mest påtagligt i sammanhanget. En hypotes som testats har varit att det fanns ett samband mellan politiskt engagemang och socioekonomisk struktur i socknen. Hälsingtuna var som de flesta andra Hälsingesocknar vid den här tiden en utpräglad bondesocken med avsaknad av adel och en stor andel självägande bönder. Den relativa skattekraften hos hemmansägarna i Hälsingtuna har kartlagts, och resultatet visade att endast två av de sju bönder som ingick i studien hamnade bland den fjärdedel i socknen som satt på de fetaste hemmanen. Det går därmed knappast att säga att politiskt engagemang och bärkraftiga hemman hängde ihop i det här sammanhanget, i det här området. Detta resultat ligger också i linje

med vad Martin Linde kommit fram till i sin studie av bondeeliten i Askers härad i början av 1700-talet.⁵⁴

En annan hypotes som testats var att de bönder som ingick i studien hade ett lokalt förtroendekapital som också avspeglade sig när bönderna utsåg faddrar till sina barn i samband med dopen. Visserligen gör luckor i källmaterialet att resultatet av studien av doplängderna måste tolkas med extra stor försiktighet, men av det bevarade materialet att döma förefaller inte de bönder som var mest drivande politiskt ha varit några självklara val när faddrar för de nyfödda utsågs. Det går därför heller inte att utifrån doplängderna hävda att politiskt engagemang automatiskt födde en mer allmänt utbredd lokal popularitet.

Vad som däremot visat sig – efter studier av bland annat visitationsprotokoll, kyrkoräkenskaper och domböcker – var att fem av de sju bönder som agerade i prästvalskonflikten också satt på andra lokala förtroendeposter vid tiden för konflikten – som nämndemän, kyrkvårdar och länsmän. Detta är i sig knappast förvånande, men ändå värt att lyfta fram som ett resultat, liksom att dessa förtroendeposter inte tycks ha varit nedärvda från böndernas föräldrar.

Att dessa bönder redan satt på lokala förtroendeposter innebar av allt att döma att de också hade mandat att agera i en fråga som inte var direkt kopplad till förtroendepostens verksamhetsområde. Varför hamnade dessa personer på dessa poster från början, blir förstås den naturliga följdfrågan. Här har återigen kunnat konstateras att feta hemman inte var någon garant och att föräldrarnas rättsliga status (de var alla bönder) inte heller var det. Alla andra förklaringar, som en naturlig fallenhet för ledarskap, måste sägas kvarstå som fullt möjliga om än i varierande grad empiriskt prövbara.

54. Linde 2000, s 63.

Summary: "The most quarrelsome?" A case study of local peasant politicians in eighteenth century Sweden

This study investigates the conflict over the election of the rector of Hälsingtuna parish in Hälsingland in the 1730s. Seven peasants who were active in the conflict have been studied in close detail, with the aim to determine why peasants became politically active. Four hypotheses have been tested: First, that politically active peasants belonged to the upper strata of landholders. Second, that politically active peasants possessed the confidence of the parishioners. Third, that politically active peasants held local office. And finally, that politically active peasants were the sons of politically active parents. Only the third hypothesis has found confirmation in this study. Five of the seven peasants who were active in the conflict over the election held local office. This limited study does not lend itself to general conclusions, however. Instead, it should be seen as an invitation to more comprehensive studies of the subject.

Keywords: peasants, political culture, clergy elections, early modern, Sweden, local community